

Bänkindelning i den första kyrkan

Enligt tidens sed var sittplatserna i kyrkan i äldre tider fördelade efter en särskild plan, vilket för Björnas vidkommande finns bevarat i två bänkindelningslängder från åren 1826 och 1836.

Denna fördelning av bänkrum hade bl. a. till uppgift, att prästen från predikstolen och kyrkvaktaren från sin plats skulle ha möjlighet att kontrollera, vilka församlingsbor som var frånvarande. Dessa kunde då få plikta visst belopp för visad försumlighet. Från andra och äldre församlingar än Björna berättas det, att dylik försumlighet jämte brott mot tukt, sedlighet och världslig lag icke endast renderade den skyldige straff utdömt av häradsrätten utan även togs upp vid s. k. prosteting, där även straff utdömdes dels i form av böter, dels att inför församlingen avtjäna kyrkostraff, som bestod i att under gudstjänsten knäfalla framför altarringen på den s. k. pliktballen, »skampallen». Att under gudstjänsten sitta i »stoken» var en annan form av »skamstraff». Enligt kungl. förordning avskaffades dessa pliktstraff år 1855.

I Björna församlings akter från äldre tider - visitations- och andra protokoll - finns inga anteckningar om att dylika för individen förnedrande straff utmätts, även om en gammal och oansenlig pall, som nu levande äldre personer kallar för »skampallen» eller »tjuvpallen», finns bevarad i kyrkan. Inget belägg finns dock för att den använts som straffmedel i Björna. Anledningarna härtill kan ha varit, att församlingen var så ung, och att en humanare inställning höll på att växa fram i samhället, och dessutom omvittnas det i kyrkoherdarnas ämbetsberättelser, att församlingsborna var flitiga kyrkobesökare. Däremot utdömdes bötesstraff för brott mot tukt och sedlighet, varvid den skyldige fick betala böter till kyrkan. Men det var relativt få personer, som årligen ådrog sig denna nesa i församlingen.

Så till fördelningen av bänkrummen. Enligt protokoll från år 1831 hade kyrkan 24 mans- och 22 kvinnobänkar. Genom byggande av läktare år 1829 tillkom 16 bänkar.

Ur ett sockenstämmoprotokoll från år 1836 kan bl. a. följande citeras:

- »1. Huvudregeln för vars och ens rum i kyrkan bliver *alder* med vissa undantag.
Bänken nr. 1 på manssidan får användas av nämndemän, när de tjänstgjort minst sex år eller mera.
Tjänstgörande kyrkvårdars, fjärdingsmäns och nämndemäns hustrur erhålla som vanligt sina rum i Ståndspersonersbänken å kvinnosidan.
Några unga bönder skall erhålla rum i främsta bänken på läktaren.
2. Alla torpare, som någon längre tid varit hemmansägare, skall efter sin ålder erhålla rum bland bönder. Ingen får medtaga i sin bänk äldre söner eller döttrar, men om fadern icke är i kyrkan, må äldsta sonen inta hans rum och äldsta dottern sin mors, och skall ett rum i sista *Bondebänken* överlämnas åt sådana större hemman, som blivit sammanslagna, och där man kan förmoda, att klyvning framdeles kommer att ske.»

Det befanns enligt 1836 års bänkindelningsprotokoll att av de 32 mansbänkarna upptogs 15 av bönder och en av läsbarn, och av de 30 kvinnobänkarna upptogs en av brudar och 17 av bondhustrur och änkor efter bönder. Aldern höll man strängt på – de äldsta främst, även om ståndspersoner, fjärdingsman, tjänstgörande nämndemän och inspektoren vid Björnsjö sågverk placerades på första bänken efter stora gången. På kvinnosidan reserverades bänk nr. 1 efter stora gången för brudar och bänk nr. 7 för ståndspersoners fruar, tjänstgörande kyrkvårdars och nämndemäns fruar samt hustrur till några mer betydande bönder.

Det var i ett ståndssamhälle den tidens människor levde, och befolkningen var därför strikt delade i grupperna ståndspersoner, bönder, torpare, backstugusittare, inhysesshjon och fattighjon i fallande skala. Det talas t. o. m. om en gruppering: de fattiga och de utfattiga.

I 1826 års bänkindelning talas om torpare, torparhustrur och torparänkor, däremot icke i 1836 års bänkindelning. Man kan med

stor säkerhet påstå, att det stora antalet icke fördelade rummen i de resterande bänkarna längst bak i kyrkan och på läktaren användes av de kyrkobesökare, som räknades stå under bönderna på rangskalan. Här höll också barn och ungdom till, även om de små barnen satt hos mor och far. Det klagades dock sedermera på att framfusig ungdom lade beslag på sittplatser längre fram i kyrkan än de var berättigade till.

Fördelningen av församlingsborna på särskilda bänkrum fortsatte visserligen ännu några årtionden men upphörde i mitten på 1800-talet. Det kan man se av visitationsprotokollen, där visitator efterlyste protokoll över bänkrumsindelning men att kyrkoherdarna upplyste om att sådan indelning ej förts, då bänkplatserna räckte till åt alla kyrkobesökarna.

Början till en mer demokratisk ordning stod för dörren! Men nog minns vi äldre från vår barndom, hur de mer besuttna gärna satte sig långt fram i kyrkan och »småfolket» närmare kyrkdörren. Den gamla ordningen satt i befolkningen länge även om den var upphävd på papperet!